

Place-making Proefplaats Potmarge Verslag

2018

NOOM

Anne Makkink &
Alex van de Beld

Stadslab made possible by Stimuleringsfonds Creatieve Industrie & Gemeente Leeuwarden

Het braakliggende terrein

Aquaponics in aanbouw

INLEIDING

In het kader van de in 2017 ontwikkelde visie, "stadstuin Potmarge", hebben we ons stadslab ingediend bij het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie. Voor de open oproep stadslabs_ proeftuinen voor vernieuwing.

Kort samengevat was het doel het maken van een proefplaats om daarmee een sociale impuls te geven voor het omliggende terrein.

Proefplaats = Een inspirerend object dat de innovaties in de gebouwen naar buiten brengt en zichtbaar maakt voor het publiek. Het resultaat is een nieuwsgierig makende installatie hetgeen je kan betreden, waar je kan verblijven en waar je wat kunt ontdekken.

Onze rol als architect/stedenbouwer en placemakers:
Bewaking van inhoud en de kwaliteit. Organisatie van het gehele project van start tot en met uitvoering. Uitwerking van het object en aanvraag traject gemeente. En het geheel in een grote context plaatsen.

*Onze timmerman Atte
Haagsma en twee helpende
studenten van VHL*

1. Huidige situatie smedingerterrein (< 2018)
Braakliggend terrein verscholen achter dik
struikgewas. Nauwelijks wandelpaden (wit).
Voornamelijk goedgebruikte fietspaden (zwart).

2. Smedingerterrein Placemaking (2018 - 2022)
Proefplaats Aquaponicstribune, toevoegen van wandelpaden,
zichtlijnen vanaf de Potmarge maken door het struikgewas flink
te snoeien.

3. Uiteindelijke situatie uit visie 'Stadstuin Potmarge' (2022 >)
Waar wandelroutes en verblijfplekken veel meer in
balans zijn met bebouwing en fietsstructuur.

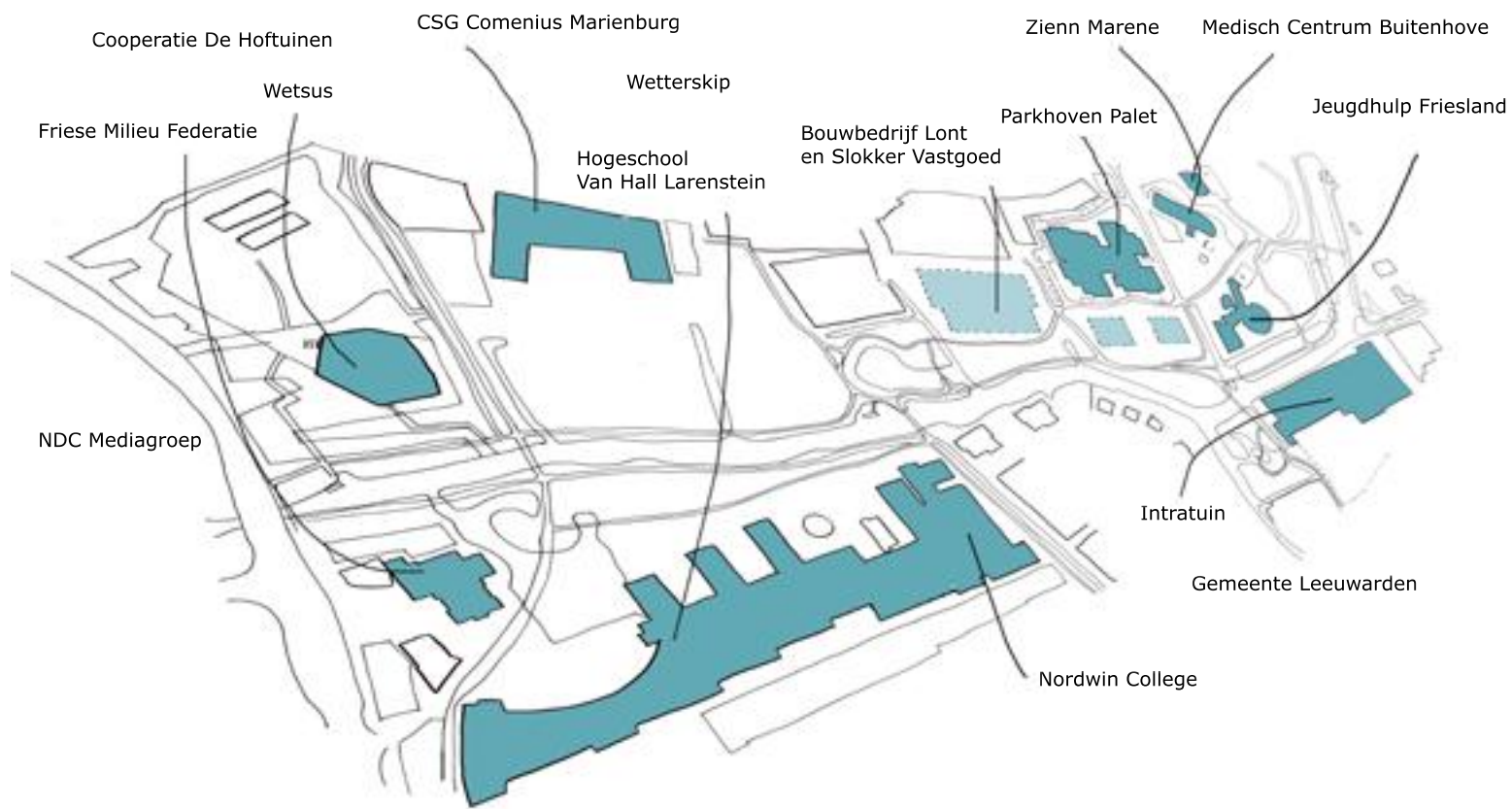
ACHTERGROND

In het jaar 2015 vormde het feit dat Leeuwarden in 2018 culturele hoofdstad van Europa ging worden de aanleiding een stuurgroep in het leven te roepen met wethouder Isabelle Diks/ Jan Atze Nicolai als voorzitter waarin alle instellingen scholen organisaties, maar ook de wijkorganisatie Achter de Hoven zitting hadden.

Men zocht naar één gemeenschappelijk thema waar iedereen zich in kon vinden en waar voor de langere termijn ambities in konden worden waargemaakt. Dat bleek niet eenvoudig vanwege verschillende ideeën en standpunten die er leefden. Samen hebben we aan de hand van een spelvorm verkend wat de ambities waren en hoe de verschillende partijen op uiteenlopende wijze met elkaar konden gaan samenwerken. Centraal stelden we telkens dat het tegemoet zou moeten komen aan de leefbaarheid en de openheid en de schoonheid van het groene gebied.

Wandelpaden worden toegevoegd, het wateroppervlak wordt vergroot en aanlegsteigers geplaatst, eetbare planten, moestuinen en kassen zullen worden toegevoegd, bloemenvelden voor de bijen gezaaid, hekwerken vervangen door sloten, verblijfs- en speelplekken toegevoegd en er wordt ruimte gecreëerd om innovaties op sociaal, technologisch en educatief vlak zichtbaar te maken. Daarnaast zal ook de toekomstige woningbouw- ontwikkeling worden verankerd aan de kwaliteiten van vooral het water in het gebied. Het vormt geen blauwdruk, maar vooral een inspiratie om het gebied te ontwikkelen als een innovatieve proeftuin. (Afbeelding 3 hiernaast.)

Uiteindelijk wordt hiermee niet het gebied zelf aantrekkelijker maar ook het belang als openbare ruimte nabij het centrum van de stad wordt vergroot. Die komt vooralsnog het sterkst naar voren als fietsroute en een sloepenroute (fluisterbootjes) die het buiten gebied verbindt met de binnenstad. De ontwikkeling van 'proefplaatsen' in het gebied zal deze kwaliteit een belangrijke impuls geven.

Deelnemers stuurgroep, Stadstuin Potmarge

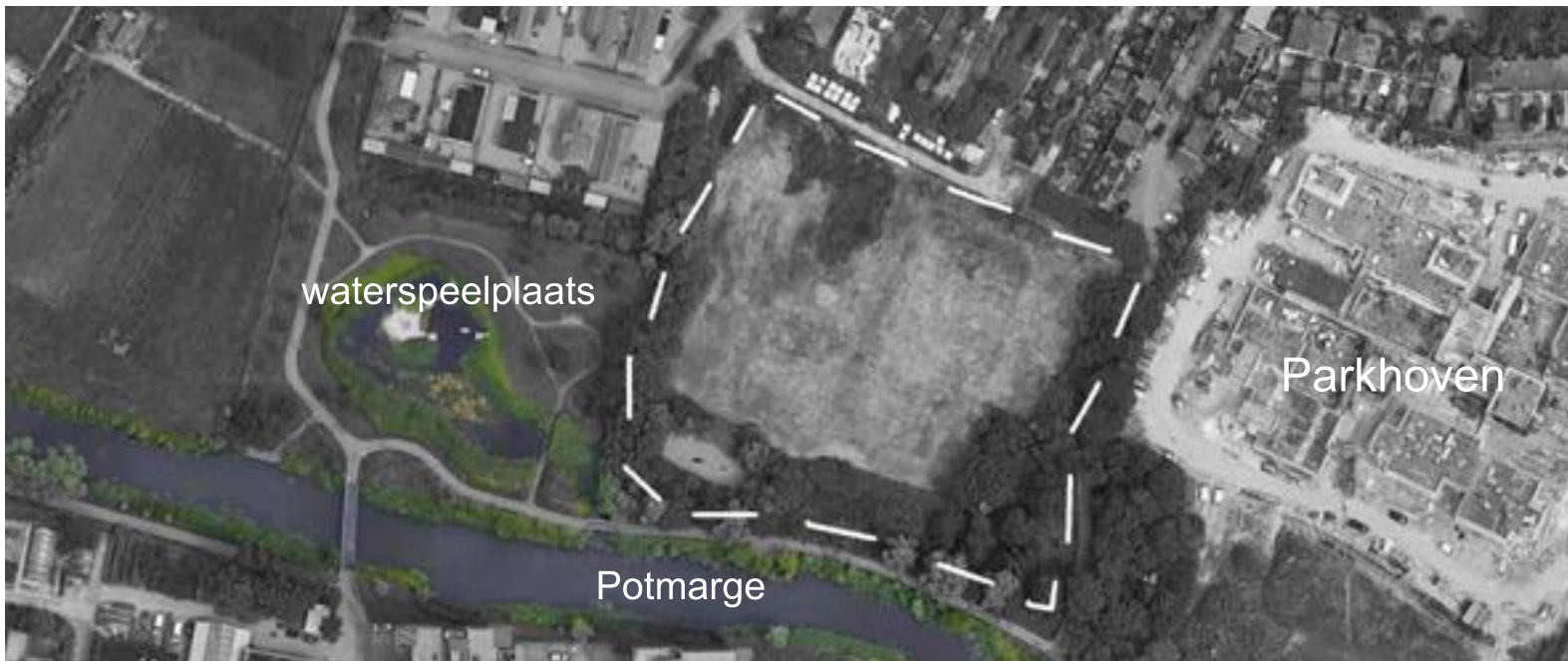
De langlopende ambitie van het project is het gebied d.m.v. proefplaatsen duurzaam te ontwikkelen als een voorbeeld voor een sociale en gezonde leefomgeving die vanuit een gezamenlijk belang is ontstaan. In die zin is het project ook een mooi voorbeeld van de open Mienskip dat het centrale thema is in de culturele hoofdstad en waar de gemeente meer als deelnemer en minder als regisseur optreedt. In het waterrijke gebied vormen experimenten op het gebied van voedsel, water, energie, welzijn en gezondheid samen een Levend Laboratorium door de partijen, organisaties en bewoners uit de omgeving zelf geïnitieerd en gedragen. Bij de potmarge als Stadslab zijn verschillende organisaties, scholen, bedrijven, instellingen, de overheid en de buurt actief. De gemeente neemt actief deel aan het proces en faciliteert daar waar nodig de ontwikkeling. Daarnaast zal het gebied gekoppeld worden aan een serie 'blauwe routes' door de stad en naar het buitengebied die ruimtelijk maar ook d.m.v. van cultuur plekken verbinden waar waterbeleving een belangrijke rol speelt. De experimenten hebben de vorm van een Open Lab: op basis van een coöperatieve samenwerking (geformaliseerd in de maandelijks bijeen te komen stuurgroep) het doel is zichtbaar worden in samenwerking en resultaat in het gebied.

*Visie ontwerp van Stadstuin
Potmarge 2017
Alex van de Beld &
Anne Makkink*

In September geopend: Zorginstelling Parkoven

PLACEMAKING

Door middel van een workshop met de thema's, voedsel, water, energie en sociale innovatie maken we een ruimtelijke interventie en /of installatie om de verbindende kracht van samenwerken in het gebied te demonstreren. Bij de workshops zijn de onderwijsinstellingen in het gebied betrokken, VHL (landbouwhogeschool) en Nordwin (tuinbouwpraktijkschool).

Deze rol is niet vanuit een top down opdracht situatie opererend maar actief deelnemend aan een ontwikkelingsproces in stappen.

Door de proefplaats als lokale maar strategisch ruimtelijke interventie te ontwikkelen koppelen we het aan de grote schaal van het gebied en werken we zowel van binnenuit en van buitenaf aan de ontwikkeling van de Potmarge. Door dit leertraject goed vast te leggen denken we proeftuin Potmarge door de aard en de ligging maar ook door de verscheidenheid van de deelnemers een interessant project kan zijn voor de vernieuwing van de ruimtelijke planningspraktijk waarin de rol van de gemeentelijke overheid is gekanteld en een succesvolle methode kan worden aangereikt aan vergelijkbare omgevingen in Nederland.

Het resulteert in een impuls die een ketting aan andere initiatieven zal aantrekken. Voor ons is het project afgelopen, maar nu al worden initiatieven door Nordwin en Parkhoven(zorginstelling) opgepakt om hierop verder te borduren. Het terrein wordt toegankelijk en zichtbaar gemaakt door veel te snoeien en paden aan te leggen. Publiek wordt aangetrokken en kunnen er verblijven. Het verzorgingstehuis ziet het als een nieuwe belevingsplek voor de ouderen om een ommetje te kunnen maken en om kruiden te kunnen plukken.

Eric de Bruin Lector van 'Biobased Proteins'

PROJECT

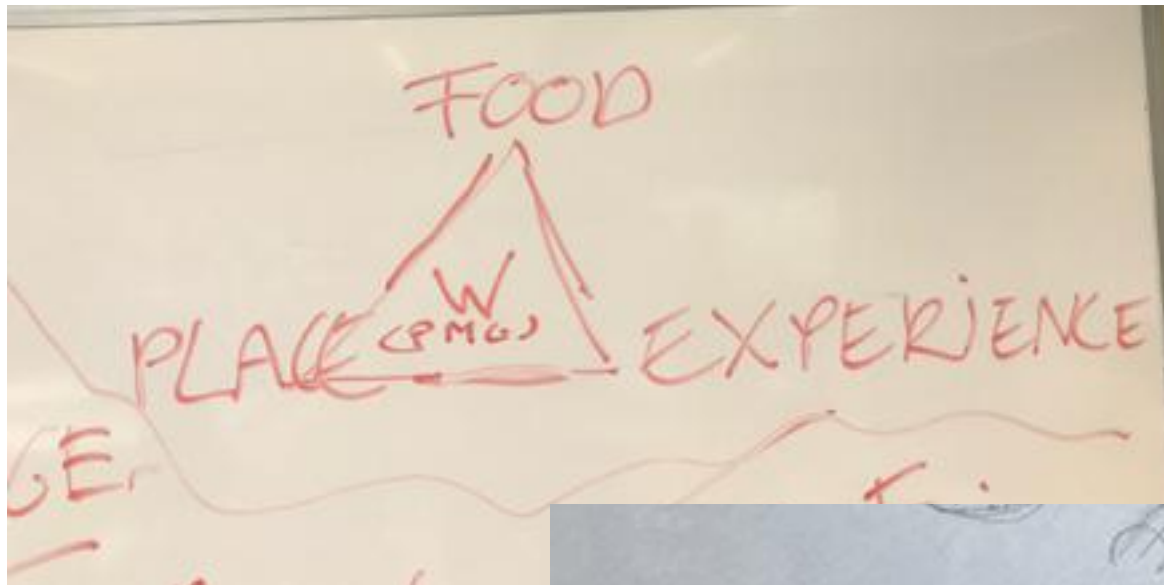
We hebben gezocht naar enkele innovaties achter de deuren van de bewoners aan de Potmarge. Een interessante diende zich aan namelijk: Aquaponics en Vertical Farming. Lector Eric de Bruin, van het Lectoraat 'Biobased proteïns' van VHL, gaf een inspirerende presentatie aan de deelnemers van de workshop.

Aquaponics is een circulaire methode om met behulp van waterdieren, die voedselrijk water maken, te combineren met het kweken van eiwitrijke planten.

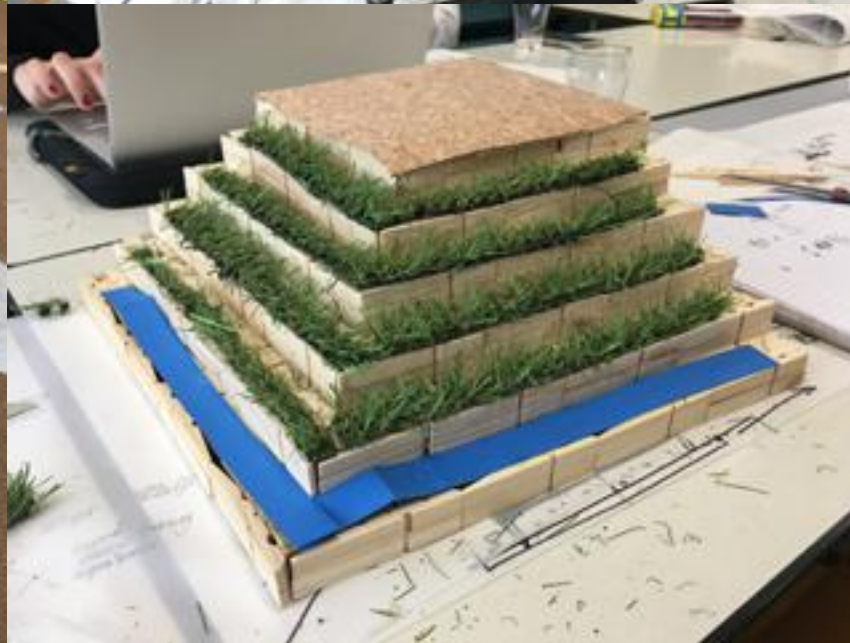
Verder zat ook Parkhoven, ouderenzorg, aan tafel. Zij zochten naar een aanvulling op de beleving van ouderen in de directe omgeving. Het gebied is zeer toegankelijk maar komt met de frictie tussen het fietsverkeer en wandelaars. De smalle paden zijn namelijk voor beide doelgroepen bestemd. Dus ontspannen wandelen is daar niet mogelijk.

*Ontwerp uitgangspunten:
Driehoek:
Voedsel-beleving-plek*

*Voedselpanorama als uit-
zichtpunte en daarmee
koppeling naar omgeving*

VOEDSEL PANORAMA

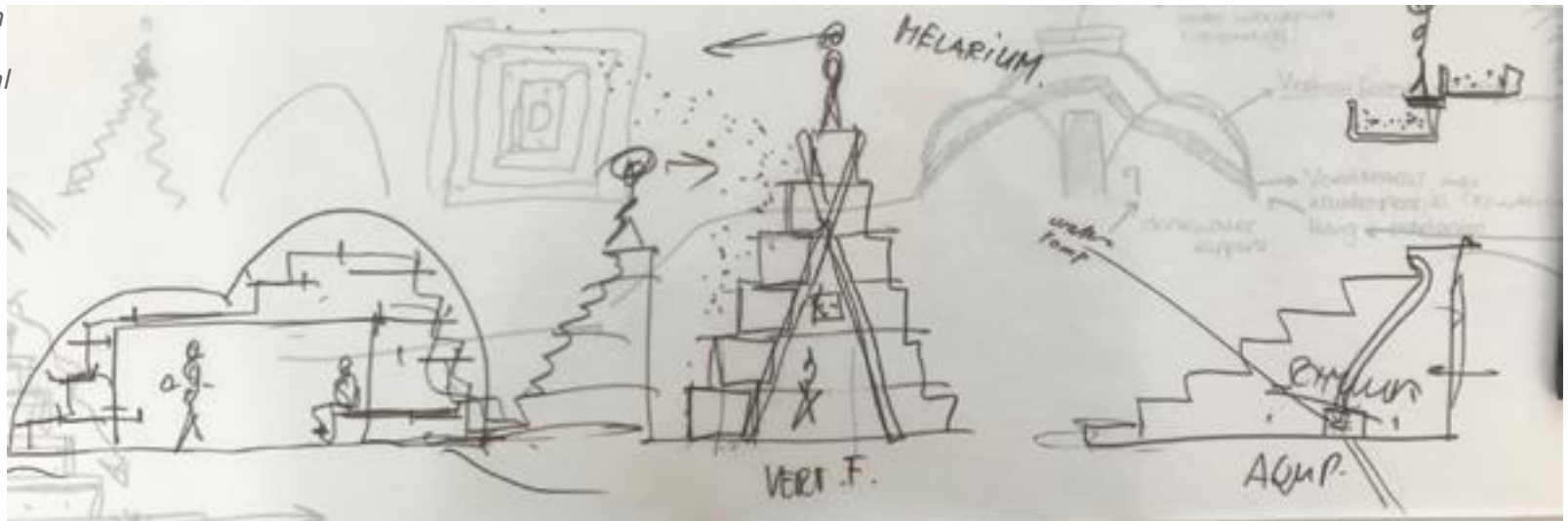
Studenten aan de slag met de locatie, het ontwerp, de presentatie en de maquette

ONTWERP

De studenten hebben hier letterlijk een tribune voor ontworpen. Een plek voor iedereen om te ontdekken, te spelen en te verblijven. Tevens hebben ze het object d.m.v. nieuwe wandelroutes gekoppeld aan bestaande. Er wordt hiervoor zelfs een bruggetje gebouwd over de bestaande sloot. Een nieuwe plek met een nieuwe wandelroute wordt gecreëerd.

We zijn gestart met een workshop van drie dagen. Waarbij 10 studenten van verschillende opleidingen en een inspirator op het gebied van transformaties van openbare ruimtes, Eric-Jan Pleijster van LOLA Landscape, aan de slag zijn gegaan met de opgave. Vervolgens hebben wij het uitgewerkt en bij de gemeente Leeuwarden ingediend voor een tijdelijke bouwvergunning. In september zijn we gestart met de bouw van de Aquaponics tribune. Hiervoor hebben we deels professionele partijen voor in moeten schakelen. Voor de bouwaanvraag waren constructieve berekeningen nodig en voor de bouw moet je toch een ervaren timmerman hebben die het overzicht houdt en weet hoe je moet bouwen. Tijdens de bouw hebben een 10-tal studenten actief meegewerkt. Het was een fantastische ervaring en trok veel bekijks. Omwonenden waren positief verrast met het idee en boden aan te helpen met onder andere het aanleveren van water. Belangrijkste was hun betrokkenheid over de langere termijn. Precies wat zo'n object teweeg moet brengen: Nieuwsgierigheid en betrokkenheid.

*Drie verschillende ontwerpen zijn gemaakt:
De 'kraamkamer', De Vertikal Farming en de 'Aquaponics tribune'.*

WATER CAMPUS
LEEUWARDEN

WaterCampus
Experience Day
22 | 09 | 2018
De toegang is gratis!

Komt dat zien!

WATERCONNECTING
2018

provincje fryslân
provincie fryslân

WETTERSKIP
FRYSLÂN

Levenswetenschap Fryslân 2018

European Cultural Heritage

Flyer van een van de watercampus activiteiten

Naast VHL en Parkhoven twee belangrijke betrokken partijen. Is Nordwin die het stokje overneemt en zal samen met de studenten en omwonenden het gebied bewerken. De stadstuin Potmarge heeft er nu een terrein bij, een ruime locatie waar activiteiten zich ontplooiën, een Stadslab. Gemeente Leeuwarden heeft een deel gefinancierd en is belangrijk bij het koppelen van het project aan activiteiten rondom de Culturele Hoofdstad 2018. Zo was de opleveringsdatum gepland vlak voor de European Water Tech Week Leeuwarden op 22 september 2018. De water-campus organiseerde een open dag waar alle water gerelateerde projecten getoond werden aan het publiek. Een leuke happening met uiteenlopende projecten.

Het bouwwerk staat op zichzelf. Toch gaan we een informatie-plaat aanbrengen met daarop uitleg over Aquaponics en benoemen we de deelnemende partijen en de partijen die het hebben mogelijk gemaakt namelijk: Stimuleringsfonds Creatieve industrie en Gemeente Leeuwarden.

Aquaponicstribune in aanbouw

LEERMOMENT

Opzet project

We begonnen erg breed en met veel kleine projecten. Uiteindelijk is de energie in één enkel groter project gestoken. Waardoor het resultaat ook veel duurzamer werd. Zowel in aanpak als in produkt.

Wat startte met drie verschillende thema's:

1 Water en energie - technologische innovatie

2 Leefbaarheid - sociale innovatie en huisvesting

3 Voedselproductie - klimaatverbetering d.m.v. gezonde voedselproductie

Elk thema zou zijn opgebouwd uit een workshop, uitwerking en de realisatie in één week tijd. Erg ambitieus en met een waarschijnlijk vluchtig resultaat.

Uiteindelijk is de keuze gemaakt de thema's samen te voegen tot één object. Waarbij voedsel, water, energie en sociale innovatie tot hun recht komen.

Omdat we een duurzaam project wilden realiseren had het wel wat meer voeten in de aarde. Een traject voor een tijdelijke bouwvergunning moest doorlopen worden, met alle kosten en werkzaamheden die daarbij kwamen kijken. Daarnaast duurde de bouw van het object 2,5 weken, hetgeen ook een mooi resultaat opleverde.

Betrokkenheid partijen

Voor deze Proefplaats is een deel van de Stuurgroep Potmarge betrokken geweest. We startten het project met, VHL, NORDWIN, buurt 'Achter de Hoven', Gemeente Leeuwarden en Parkhoven. Kart blanche zochten we naar raakvlakken en innovatie ontwikkelingen. De deelname van de buurt bleek een positieve tegenvaller. De buurt is namelijk altijd erg actief en betrokken, maar ze hebben zoveel succes gehad de afgelopen jaren met het verkrijgen van vele subsidies, nu lijkt het aan hun succes ten onder te gaan. Er zijn te veel projecten die ze niet allemaal meer kunnen behappen. Dus uiteindelijk hebben zij zich teruggetrokken uit het project. Dus de buurt is niet actief meer betrokken, maar ze blijven wel een belangrijk aspect vormen in het gebruik van het terrein en de proefplaats.

Aquaponicstribune in aanbouw

SUCCESSFACTOREN

De weg naar het eindresultaat was vol obstakels. Maar die hebben we goed kunnen keren naar positieve oplossingen. Uiteindelijk is het resultaat en de potentiële invloed hiervan op de betrokken partijen het meest succesvol. Want De Aquaponicstribune is een spin-off voor aanspalende projecten. Zoals het aanleggen van paden en het leggen van een brug om het gebied beter toegankelijk te maken. Inzaaien van wilde bloemen en het snoeien van het dichte struikgewas maakt het gebied vrij en zichtbaar. Deze initiatieven volgen direct op de realisatie van het project. We zien het uiteindelijk ook als een Placemaking project. Het is een onderdeel van het Stadslab als geheel. Uiteindelijk zal het terrein ingericht worden met woningbouw, maar tot die tijd zal het een andere levendigheid brengen en wellicht ook inspirerend werken voor de nieuwbouw, routing en de beleving van het terrein.

WAAR STAAN WE NU

Het project zal naast de lokale spin-off ook onderdeel zijn van een stedelijk netwerk. Via Joop Mulder van Sense of Place is een project gestart om de visie van CH18 verder te brengen en het te laten beklijven. Gemeente Leeuwarden heeft naast financiële steun, het project reeds in hun eigen waterweek meegenomen en meerdere plannen zitten inde koker. Daarentegen hebben andere partners zich aangesloten uit de directe omgeving, namelijk Zorginstelling Parkhove. Zij stellen hun grond beschikbaar en zien het als een aanvulling van de beleving in de zorg. Nordwin gebruikt het terrein als lesmateriaal, door het aanleggen van paden en het realiseren van projecten op het terrein. Van Hall Larensteijn en NHL Stenden waren betrokken bij het ontwerp van het geheel en bij het aandragen van het onderwerp. Eric de Bruin Lector aan het lectoraat Biobased protein products heeft de studenten geïnspireerd het Aquaponics systeem een podium te geven. Verder hebben studenten van VHL geholpen met het realiseren van het project. De locatie vormt deel van het onderwijs, het is een publiek terrein. Hierdoor vindt kruisbestuiving plaats. Het is nog maar het begin. Ook Zienn, verslavingszorg, ziet het als een plek om dagbesteding aan te koppelen.

Aquaponictribune gereed en klaar om in gebruik genomen te worden samen met het gehele terrein

MET DANK AAN

Stimuleringsfonds Creatieve Industrie en Gemeente Leeuwarden voor financiering van het project.

Atte Haagsma, AREA08, onze timmerman.

Oebele van der Veen, Vanderveeningenieurs, voor zijn enthousiasme en actief meedenken, meewerken en berekenen.

Bauke Heegeman Aquafutura, voor het aanleggen van het Aquaponicssysteem

De aardige buurman voor het leveren van 3 kuub water. (Wil anoniem blijven.)

Bert Schutte, VHL, voor het leggen van lijntjes binnen VHL.

Ineke Baan, VHL, voor het enthousiasmeren en organiseren van studenten

Menno Stienstra, Nordwin, voor het aangaan van een contract met Kwadrantgroep, eigenaar grond en het enthousiasme om intern docenten en studenten te betrekken.

Jappie Rozendal, kwadrantgroep(beschikbaar stellen grond) en Parkhoven

Hans Faber: Gemeente Leeuwarden voor het actief meedenken en financieren.

Studenten VHL: Daan Smeenge, Niek Oosterbaan, Mark vd Berg, Rimco Slagter, Lea Schönen, Lisa Veldscholte, Romy Beilen, Anton Grol, Isa Jansen of Lorkeers, Matthijs Kooij, Joël Billekens, Rob Beentjes.

Studenten NHL: Jantina Fekken (NHL), Ilse Huitema

Eric de Bruin: Lectoraat Biobased Proteïns Products

... voor het mogelijk maken van de Proefplaats.

Anne Makkink & Alex van de Beld

